

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ УКРАЇНИ

ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І.І.МЕЧНИКОВА

---

На правах рукопису

СЕМЕНЧЕНКО ФЕДІР ГРИГОРОВИЧ

ГУМАНІЗАЦІЯ МЕНТАЛІТЕТУ ПІДРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ  
ЯК СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНА ПРОБЛЕМА

23.00.03 - політична культура та ідеологія

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

дисертації на здобуття наукового ступеня  
кандидата політичних наук

Одеса - 1993

АБ 27.9.14

Роботу виконано на кафедрі політології Одеського державного університету ім. І.І. Мечникова

Науковий керівник: кандидат філософських наук, професор Дмитрієва С.І.

Офіційні опоненти: доктор філософських наук, професор Кирилюк Ф.М.

ЛНБ України ім. В. Стефаника



00815518 (S)

доктор філософських наук, професор Чередніченко А.П.

Провідна установа: Київський інститут інженерів громадянської авіації

Захист відбудеться "17" 09 1993 р. о 14 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К.068.24.12 з політичних наук при Одеському державному університеті ім. І.І. Мечникова за адресою: 270105, Одеса-5, вул. Генуезька, 22.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Одеського державного університету ім. І.І. Мечникова.

Автореферат розіслано "16" 08 1993 р.

ВЧЕНИЙ СЕКРЕТАР  
СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ ВЧЕНОЇ РАДИ,  
ДОЦЕНТ

*А.І. Скрипник* А.І. СКРИПНИК

ЛНБ ім. В. Стефаника  
АН України

## ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

АКТУАЛЬНІСТЬ ТЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ обумовлена не тільки теоретичними, пізнавальними завданнями, але і потребами самого життя. Економічна і політична криза, яка охопила всі сторони нашого буття, супроводжується процесами дегуманізації суспільства, викликаної технократизацією і комерціалізацією суспільного життя. Проведення широкомасштабної політичної реформи в Україні направлено на перехід від тоталітарної системи до демократичної, на формування нового типу політичних відносин, в основі яких лежать принципи ненасилля, поваги до суверенності колективної спільності й окремої особистості.

Чим далі іде процес оновлення політичної й економічної системи України, тим більше оголюються перепони для глибокого реформування. Поступово в суспільстві наростає розуміння того, що головним фактором, стримуючим створення правової держави з ефективною суспільно-орієнтованою ринковою економікою, постає суспільна свідомість, низький рівень політичної культури всіх верств населення, зокрема й молоді. Формування нових політичних відносин вимагає нового рівня політичної свідомості, правової культури, суспільно-політичного, морально-етичного і психологічного образу народного буття, його менталітету.

Успіх задуманих змін багато в чому залежить від підготовленості підростаючого покоління до сприйняття нових політичних цінностей. А політична свідомість молоді, що формується, особливо в періоди суспільних потрясінь піддається негативним змінам в силу психологічної незахищеності, невідповідності до життєвих випробувань. Розвиваються такі риси характеру, як жорстокість, брехливість, виростає роздратованість, політична апатія. Юнаки і дівчата не витримують психологічного тиску і потребують допомоги.

Тому звернення до ментальності тих, хто сьогодні стоїть на порозі суспільної зрілості, обумовлює особливу актуальність досліджуваної проблеми. Стартовою умовою, духовними засадами нових політичних відносин повинні стати загальнолюдські цінності, готовність до незалежного вибору власної позиції, уміння орієнтуватись на прогресивні сили суспільства. Від цього залежить доля подальшого розвитку суверенної України.

Сьогодні справжній гуманізм, заснований на високому рівні політичної і громадської культури, несміливо пробиває собі дорогу,

а політика реформ, не дивлячись на здавалося б гуманістичні цілі та орієнтири, не зразу дає потрібні результати. Звідси виникає потреба дослідження як позитивних факторів, що сприяють гуманізації менталітету підростаючого покоління, так і негативних, що гальмують ці процеси.

Виявлення практичних аспектів цієї проблеми повинно передусім опиратися на теоретико-методологічну концепцію гуманізації менталітету підростаючого покоління. Але в науковому плані вона розроблена недостатньо, що потребує додаткових досліджень. Саме це і обумовило вибір автором цієї теми.

**МІРА НАУКОВОЇ РОЗРОБЛЕНОСТІ ПРОБЛЕМИ.** Поняття "менталітет" тільки входить в політичний лексикон української мови, і його зміст ще недостатньо чітко визначений, що призводить до не завжди доречного його вживання. В поняття менталітету політологи вкладають такі його складові частини, як риси характеру, національної психології, емоційність, світосприйняття, світорозуміння, ставлення до навколишнього середовища, політичних процесів, до інших народів і держав.

В сучасній західній політології під ментальністю розуміється глибинний рівень колективної та індивідуальної свідомості, що включає і підсвідомість. Виділяють такі типи менталітету, як дологічний і логічний /Леві Брьюл/, колективний та індивідуальний /Ж. Лефевр/, як біологічна константа і як історично створена структура /Л. Февр/, що обумовлює думки, почуття, поведінку людей, їх цінності і "порухи".

У вітчизняній літературі питання менталітету розроблялись у працях М. Бердяєва, М. Грушевського, Д. Дорошенка, М. Драгоманова, М. Костомарова та ін.

До останніх публікацій з цієї проблеми в певній мірі можна віднести таких авторів, як І. Бичко /"Українська ментальність: проблеми гуманітаризації національної вищої освіти"/, Л. Шкляр, С. Грабовський /"До витоків української державності"/, І. П. Павлов /"О русском уме"/, Д. Муратов /"Эрос, народ и политика"/, М. А. Молчанов /"Этнополитический фактор в развитии цивилизации: история и современность"/, С. С. Сандаксимов /"Развитие наций: гуманистическая перспектива"/, А. Л. Гуревич /"История и психология"/ та ін.

Але всі вони присвячені вивченню менталітету народу в цілому, окремих сторін його життя. А гуманізація менталітету підростаючого покоління, як самостійна наукова проблема, не опрацьовувалась: відсутні монографічні праці, книги, журнальні публікації, дисертації-

ні дослідження. Хоч в багатьох роботах, присвячених іншим важливим темам політології, ці питання розглядалися. Сюди можна віднести таких авторів, як Т. Н. Гусева, С. І. Дмитрієву, Е. Е. Леванова, В. Ф. Левічеву, А. А. Шегорцова, І. П. Іщенко, В. В. Цибульника, О. Булавіна та ін.

В історичних реконструкціях менталітет виявляється, перш за все, як причина "відставання" чи "протистояння" змінам, що відбуваються в суспільній та ідеологічній сферах /Ж. Ле Гофф, Р. Мандру, Ж. Дюби та ін./ Менталітет змінюється повільніше, ніж матеріальне оточення і суспільні інститути.

Метою історичних змін постає гуманізм. Сьогодні в політичній і суспільно-філософській літературі створюється стійка традиція в дослідженні гуманістичної проблематики. Об'ємна, змістовна структура гуманізму, його багатofункційна роль у житті суспільства і людини стали об'єктом пильної уваги дослідників. Не менше кількох сотень авторів докладають своїх зусиль у розробці цього напрямку. Проте зворотній зв'язок гуманізму по відношенню до політичної практики, перетворення гуманізму в політичний регулятор, що сприяє формуванню досконалості людських відносин, вказує людині шлях і мету її життя, при реалізації якої вона зможе повністю розкрити свої здібності, досліджувався головним чином у контексті інших проблем. Однією з причин такого становища є те, що гуманістична проблематика в число головних теоретичних проблем суспільствознавства ввійшла лише з 60-х років. У цей час погляд на гуманізм формувався в рамках філософських дисциплін. Так, в роботах Є. С. Громова, В. Д. Днепрова, О. В. Ларміна, С. І. Ліманцева, В. М. Муріана, А. Г. Плієва, Л. Н. Столовича та ін. під гуманізмом розуміється певний естетичний ідеал, а в працях С. Ф. Анісімова, Л. М. Архангельського, В. В. Борзих, А. А. Гусейнова, Є. М. Зінковської, С. Н. Іконникової, А. І. Титаренко, В. Г. Аценко та ін. опрацьовуються різні етичні аспекти гуманізму.

У 70-ті роки велика увага приділяється обґрунтуванню морального ідеалу в формуванні людської особистості, визначенні її місця в системі моральних і духовних цінностей, в системі суспільних відношень, співвідношенні морально-етичного і естетичного ідеалів. Все більше праць присвячується обґрунтуванню гуманізму як суспільного, громадсько-політичного ідеалу. Сюди можна віднести роботи таких авторів, як М. А. Булатова, Г. М. Донського, П. В. Копніна, А. Ф. Лосєва, В. Г. Табачковського, В. Н. Шинкарука, І. Т. Фролова, Є. В. Осічнюка, В. Я. Ядова та ін. Досліджуються історичні аспекти гуманістичної пробле-

матики в працях М. І. Глецькана, С. В. Туманова, І. В. Бичко, К. Н. Любутіна, А. А. Гусейнова.

Багато із цих творів, на думку автора, несуть глибоко заідеологізований характер і не дають повного розуміння гуманізму як суспільно-політичного ідеалу і регулятора політичних відносин, не розкривають механізму впливу гуманізму на глибинні процеси демократизації політичної системи, на що є свої історичні причини.

Суспільно-політична проблема гуманізації менталітету підростаючого покоління – багатогранна. Потрібно було вивчити й узагальнити ряд теоретичних положень, пов'язаних з постановкою питання про сам предмет політології, співвідношення таких категорій, як політика і мораль, дипломатія і моральність, толерантність і політична упередженість та ін. Питання теорії і методології політичної науки, її структура, місце і роль у системі суспільних наук і в політичній практиці знайшли відображення в працях Ф. М. Бурлацького, А. Б. Венгерова, А. В. Дмитрієва, В. І. Кудрявцева, Д. А. Керімова, Ф. М. Кирилюка, В. С. Нерсисянца, В. В. Смірнова, Є. А. Скріпільова, В. А. Туманова та ін.

Проблема гуманізації менталітету підростаючого покоління пов'язана з внутрішнім світом особи, що формується. В цьому зв'язку дисертант звертається до питань формування і функціонування політичної і правової культури, політичної свідомості, які знайшли відображення в працях В. І. Амеліна, Н. М. Кейзерова, В. В. Лазарева, В. В. Оксамитного, В. П. Сальникова, А. П. Чередніченка, Є. М. Чекаріна та ін.

Проблеми гуманізації досліджувались в політичній соціології. Автор використовує найбільш актуальні висновки, запропоновані в роботах А. Г. Здравомислова, Б. А. Грушина, В. Н. Іванова, Г. В. Осипова, Ж. Т. Тошенко, В. О. Рукавишнікова, В. Г. Смолянського, В. А. Ддова, а також у цілій низці публікацій, підготовлених науковими колективами.

Суттєвим фактором, що визначає стан менталітету поколінь, що формуються, є політичний режим, політичні партії, які виконують роль політичних суб'єктів, висвітлення діяльності яких знайшло відображення в дослідженнях В. Н. Даниленко, Н. В. Жданова, Л. С. Мамута, М. Н. Шарченко, А. А. Мішина, Н. В. Романовського, Ю. А. Юдіна та ін.

Правові аспекти гуманізації, особливо їх політичний статус, набір і реалізація політичних прав у світлі Декларації прав людини знайшли відображення в працях Н. В. Вітрука, Б. А. Лукашевої, Н. І. Ма-

тузова, М.Ф. Орзіха, Б.Н. Топорніна, В.М. Чхіквдзе та ін.

Важливим індикатором гуманізації менталітету підростаючого покоління постають розвинуті форми участі молоді в політичному житті, зокрема в самоврядуванні й управлінні справами суспільства і держави. В цьому зв'язку були використані праці В.Є. Гулієва, Б.П. Курашвілі, А.В. Оболенського, М.І. Піскотіні, Ю.А. Тихомирова, Г.А. Туманова, Н. Трегубова та ін.

В процесі дослідження теми були використані праці й інших вітчизняних та зарубіжних політологів, філософів, правознавців, соціологів, психологів, а також матеріали періодичної преси та політичні рішення.

Якщо узагальнити сказане, то теоретична основа роботи може бути подана у вигляді моделі, що органічно поєднує аналіз проблеми у трьох ракурсах: інституційному, функціональному і поведінковому.

**МЕТА І ЗАВДАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ** багато в чому визначені недостатньою розробленістю цієї проблеми у вітчизняній політології.

Мета дослідження полягає в тому, щоб на основі набутого теоретичного і практичного матеріалу сформулювати основні компоненти гуманізації менталітету підростаючого покоління як процесу, окреслити фактори, що його зумовлюють, і тим самим виявити концептуальну основу досліджуваної проблеми.

Для досягнення поставленої мети в ході дослідження вирішувались такі завдання:

- дослідити зміст поняття "менталітет" і виробити його визначення;
- дослідити поняття "гуманізм" і обґрунтувати його як політичний ідеал і регулятор політичних відносин;
- виявити конкретно-політичну обумовленість гуманізму в різні історичні епохи;
- дослідити витоки і форми проявлення дегуманізації відтворення поколінської структури суспільства, і на цій основі визначити шляхи їх ліквідації;
- дослідити умови формування менталітету підростаючого покоління, які дають змогу включитися в політичні відносини, засновані на гуманістичних засадах.

МЕТОДОЛОГІЧНОЮ ОСНОВОЮ і теоретичною базою дослідження стали праці монографічного та дисертаційного характеру, основоположні

ідеї соціологічних наук про місце і роль гуманізму в суспільстві та громадсько-політичному житті, нові підходи вчених-суспільствознавців, політологів до висвітлення політичного процесу, ролі людини в ньому. При дослідженні проблеми автор використовував загальнонаукові методи пізнання: соціологічний, структурно-функціональний, порівняльний.

Емпіричну базу дослідження склали результати конкретних соціологічних досліджень, дані науково-теоретичних і практичних конференцій.

Вивчались статистика, законодавство, інша інформація про питання, що відносяться до теми.

**НАУКОВА НОВИЗНА РОБОТИ** визначається актуальністю проблеми, рішенням поставлених завдань і виявляється в тому, що

- уперше здійснена спроба розробити концепцію гуманізації менталітету підростаючого покоління, обґрунтувати систему її регулятивних принципів;
- розкритий генезис гуманістичних ідей у вітчизняній та зарубіжній літературі;
- виявлена роль гуманістичних концепцій як регуляторів людської поведінки та політичного устрою суспільства в різні історичні періоди;
- досліджено механізм гуманістичної обумовленості політики; гуманізм розглядається не тільки як свого роду духовна цінність, а перш за все як особлива якість політичних відносин;
- узагальнено досвід залучення підростаючого покоління до політичного життя суспільства, викладені пропозиції проведення молодіжної політики;
- визначені основні шляхи і засоби гуманізації менталітету підростаючого покоління.

**НА ЗАХИСТ ВІНОСЯТЬСЯ ТАКІ ПОЛОЖЕННЯ:**

- менталітет підростаючого покоління - це сукупність готовності, установок і схильності суспільної групи діяти, думати, відчувати і сприймати світ певним способом. Це сукупність суттєвих психологічних і суспільних властивостей і рис, характерних для членів цієї групи;
- гуманізація менталітету підростаючого покоління - є пробле-

ма громадсько-політичного і морального прогресу суспільства і її рішення визначається рівнем загальноосвітнього і виховного процесу, а також ступенем розвитку прав і свобод громадян в українському суспільстві; гуманізація направлена на підвищення ролі молодого покоління в суспільстві і забезпечується шляхом створення умов для його участі в перетвореннях суспільно-політичного життя, вирішенні завдань економічного, політичного та культурного будівництва;

- гуманізація в галузі політики - це виникнення потреби в людському вимірі дійсності, особлива якість у розвитку політичних відносин, пов'язана з тим, що основою визначення і конституціювання дійсності стає не зовнішній світ, а розвинутий громадський суб'єкт /індивід, суспільство/;

- головною умовою реалізації гуманістичних ідеалів у політичній практиці постає формування громадянського суспільства, що виступає як певний тип суспільної системи відносин загальної діяльності людей і формується для реалізації прав громадян, задоволення їх потреб та інтересів;

- фактором, який зв'язує інтереси персони і суспільства, є закріплення загального інтересу в праві, міцному демократичному правопорядку і законності - в правовій державі;

- державна політика по відношенню до молоді відображає одну із закономірностей сучасного етапу розвитку української держави, пов'язаного, перш за все, з корінними суспільними змінами та кризою, з ускладненням процесу відтворення трудових інтелектуальних ресурсів суспільства в умовах технологічної перебудови економіки, кризою традиційних інститутів соціалізації молодого покоління /передусім сім'ї і школи/, зміною ролі молоді в суспільстві, ростом злочинності, пияцтва і наркоманії, що проявляється в "саморуїнівному поведженні" багатьох молодих людей;

- гуманізація менталітету підростаючого покоління - це практична діяльність держави щодо створення рівних стартових умов для залучення молодих людей до громадсько-політичного й економічного життя суспільства, розвитку в них самостійності і підприємництва;

- метою процесу гуманізації менталітету підростаючого покоління постає досягнення певних якісних характеристик молодого покоління шляхом перетворення його в дійсно активного і суспільно відповідального суб'єкта громадського життя, здатного розкрити свої

творчі сили і таланти.

**ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ** полягає в тому, що його результати можуть бути використані в розробці і реалізації молодіжної політики на сучасному етапі розвитку України. Розвинуті в дисертації сучасні уявлення про роль політичної свідомості і гуманізацію відношень у системі "молода особа-суспільство-держава", можуть бути використані в курсі соціології і політології при підготовці лекцій і семінарських занять, для методологічних розробок і читання спецкурсів з проблем гуманізації політичного життя.

**АПРОБАЦІЯ ДИСЕРТАЦІЇ.** Основні положення і висновки дослідження викладені дисертантом у виступах на конференціях "Проблеми гуманізації життя підростаючого покоління" /Одеса, 1989/; "Соціалізм і гуманізм: проблеми теорії і практики" /Херсон, 1989/; "Світогляд в розвитку: сутність, функції, рівні" /Дніпропетровськ, 1990/; "Актуальні проблеми гуманітарної підготовки студентів" /Одеса, 1991/; "Методологічні і методичні основи оновлення філософської освіти у вищій школі" /Київ, 1991/; "Індивідуалізація навчання студентів суспільно-політичним наукам в умовах демократизації вищої школи" /Херсон, 1991/; "Виборча система і проблеми становлення української держави" /Київ, 1992/; "Політична думка в Україні: минуле і сучасність" /Київ, 1993/; "Методологія і зміст гуманітарної освіти: сучасний стан і перспективи розвитку" /Херсон, 1993/.

Основні положення і висновки дисертації обговорювались на аспірантських і теоретичних семінарах кафедри політології Одеського державного університету /1989-1992/, на засіданнях кафедри політології Херсонського індустріального інституту.

**СТРУКТУРА ДИСЕРТАЦІЇ.** Робота складається з вступу, двох розділів, кожен з яких містить два параграфи, висновку і списку літератури з проблеми дослідження.

### ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У ВСТУПІ обґрунтовується вибір і актуальність теми, визначається мета і завдання дослідження, показано наукову розробленість вибраної проблеми і її висвітлення в літературі, а також визначено наукову новизну і практичне значення дисертації, відображено її

структуру.

У ПЕРШОМУ РОЗДІЛІ "Гуманізм як політичний ідеал суспільного розвитку" аналізується конкретно-політична обумовленість гуманізму в різні історичні періоди, в загальнометодологічному плані обґрунтовується його роль як політичного ідеалу і регулятора політичних відносин. Розкриваються умови реалізації гуманістичних ідеалів на сучасному етапі політичного розвитку України.

В роботі відзначається, що досягти методологічного обґрунтування гуманізму як суспільно-політичного ідеалу не можливо без наукового дослідження людської суб'єктивності в багатстві компонентів її природи.

На сьогоднішній день у вітчизняній і зарубіжній суспільно-політичній та історико-філософській літературі існують різноманітні трактовки гуманізму, в яких чітко простежується ціннісний підхід для розкриття цього поняття, недостатній, на думку автора, для визначення і розуміння гуманізму в системі політичних відносин.

Гуманізм, обґрунтовується в дисертації, це не тільки свого роду духовна цінність, а фундаментальна структура діяльності, направлена на створення сприятливих для людини умов суспільно-політичної життєдіяльності.

Гуманізм – інтегруюче поняття, ядром якого виступає людина, її місце в суспільстві, її цінність. Проблема взаємодії індивід – суспільство є центральною в цьому визначенні. Характер і функціонування відношень між індивідом і суспільством залежить від того, наскільки державна система України сприяє розвитку стосунків між цими двома компонентами і собою.

Автором спростовується теза про те, що гуманізм завжди дорівнює самому собі, що гуманістичний ідеал вічний і незмінний, що він не залежить від тієї суспільної системи, в межах якої він розвивається. Аналіз гуманізму в конкретно-історичному аспекті, виділення його суспільної бази, що змінюється в ході суспільного розвитку, дало можливість дисертанту виділити певні етапи розвитку гуманізму, а також показати своєрідність його змісту в різні історичні періоди.

Наведений у розділі матеріал дав можливість зробити висновок про те, що умовою реалізації гуманістичних ідеалів є формування громадянського суспільства.

Громадянське суспільство постає як певний тип громадської системи взаємовідношень спільної діяльності людей. Воно включає все матеріальне спілкування громадян в рамках певного ступеня розвитку виробничих сил, включає все торговельне і промислове життя даного рівня і через те виходить за межі держави і нації.

Громадянському суспільству, на думку автора, притаманні суспільно-економічні суперечності, і через це воно має потребу в державі як виразнику спільного інтересу. Умовами існування громадянського суспільства служать ринок, політичний плюралізм, розвиток гласності, свобода особистості, її участь в політичному житті. Цивілізоване суспільне життя утверджується тоді, коли виникає розуміння, що в сучасному складному і суперечливому світі спірні проблеми можуть бути вирішені тільки шляхом згоди, а не домінування якої-небудь сили чи позиції.

Як вільна організація громадсько-економічного розвитку суспільства й особистості громадянське суспільство пов'язане з політичними процесами та інститутами. Воно засноване на визнанні свободи особистості, взаємозалежності потреб та інтересів всіх членів суспільства, усвідомленні особистістю залежності не тільки від своєї праці, але й від праці та блага інших.

Через це свобода виступає необхідним аспектом і умовою розвитку людини як розумної і гуманної істоти.

В суспільно-політичному житті, на думку автора, свобода людини виступає як її право. В правах людини виражені її можливості в різних галузях: економічній, політичній, суспільно-культурній, персональній. Через це зверхність права вимірюється, перш за все, рівнем розвитку і гарантією свободи особистості, правовим характером її взаємозв'язків із суспільством і державою. Досягти єдності свободи і права на практиці, вважає дисертант, можна тільки при умові, що буде створена правова держава, здатна стати ефективним інструментом захисту права, створена демократична форма організації суспільно-політичного життя, здатна урахувати суперечливі інтереси, претензії, переконання різних суб'єктів суспільного процесу і забезпечити цивілізовані засоби досягнення компромісів чи послаблення їх гостроти.

Демократична політична система повинна гарантувати громадянам свободу вибору форм волевиявлення в усіх сферах суспільного

життя, включаючи індивідуальну власність як одну із основних складових свободи людини, вибору різних варіантів розвитку форм об'єднань, вибору місця проживання, роботи, переконань тощо.

Демократія, зазначається в дисертації, – це органічна єдність свободи і рівності. В цьому полягає гуманістичний зміст демократії, її орієнтованість на людину як головну мету і найважливішу цінність у суспільному розвитку. Рівність ця – це реалізація вимоги рівної свободи для всіх, подолання елітаризму в політичному і суспільно-економічному житті, забезпечення суспільної захищеності людини, особливо малозабезпечених і перестарілих членів суспільства.

Права людини і громадянина, підкреслює автор, повинні розглядатись як найвища суспільна цінність, а їх забезпечення – як головна функція держави. В свою чергу, права людини повинні бути нерозривно пов'язані з її обов'язками, свобода – з відповідальністю. В протилежному випадку демократія може перетворитись в анархію й охлократію.

В той же час, вважає дисертант, демократія не є ідеальною формою організації суспільно-політичного життя. Гарантуючи громадянам можливість вільного вибору в питаннях суспільної політики і рівного доступу до неї, можливість самореалізації, свободи творчості, вона вже в силу цього не може забезпечити безконфліктний розвиток суспільства. Гарантуючи свободу, демократія здатна не тільки внести сум'яття в безтурботну течію життя, а і призвести до суспільної нестабільності, підірвати упевненість людей в майбутньому. Причому ця нестабільність у певних історичних умовах може набути загрозливого характеру, аж до конфронтації різних груп населення.

І все ж таки, робиться висновок у роботі, що при всіх недоліках демократії не можна не визнати того, що на сьогоднішній день немає кращого способу організації суспільно-політичного життя. Світовий досвід показує, що саме вона здатна не тільки породити, але і згладити неминучі в будь-якому людському суспільстві суперечності та конфлікти, створити атмосферу терпіння і забезпечити прогресивний розвиток суспільства.

Головним об'єктом демократичних перетворень, на думку дисертанта, повинна стати молодь. Їй доведеться не тільки жити в новому суспільстві, але й зробити головну роботу щодо розбудови незалежної демократичної України.

У ДРУГОМУ РОЗДІЛІ "Шляхи і засоби гуманізації менталітету підростаючого покоління" досліджується зміст "менталітету", формується визначення поняття "менталітет підростаючого покоління", аналізується досвід і особливості процесу залучення підростаючого покоління в суспільно-політичне життя України, розглядаються об'єктивні і суб'єктивні фактори гуманізації менталітету підростаючого покоління.

На основі аналізу багаточисленних досліджень робиться висновок, що у значної частини молодих людей в результаті дії різних причин, суттєвих недоліків у вихованні, необхідність у гуманістичних нормах, принципах та ідеалах взагалі своєчасно не формується і не розвивається. В суспільстві, де суспільний статус особистості все більше визначається не стільки її добробутом, рівнем інтелекту й особистим внеском у суспільний набуток, скільки матеріальним становищем, виникає стан боротьби мотивів, де прагнення до матеріального благополуччя вступає в гострий конфлікт із прагненням до морального вдосконалення. З одного боку, в масовій свідомості молоді існує яскраво виражена установка на певну моральну поведінку, в якій більшість вбачає один із найбільш ефективних засобів регулювання відношень між окремими індивідами. З іншого боку, серед молоді явно наростає індивідуалістична орієнтація, прагнення діяти по праву сильного.

Автор приходять до висновку, що сьогодні на формування особистості молодої людини вирішальний вплив мають такі фактори:

- цілеспрямований вплив суспільства на особистість, тобто виховання в широкому розумінні слова;
- суспільне середовище, в якому людина постійно знаходиться, виховується і формується;
- активність самої особистості, її самостійність у виборі і засвоєнні знань, співвідношенні різних точок зору, активна участь у практичній діяльності щодо перетворення суспільства.

Наближеною метою молодіжної політики постає необхідність надання допомоги молоді з боку держави, пом'якшення наслідків переходу до ринкової економіки. А то й без того низький рівень життя значної частини молодих людей ще більше падає, викликаючи негативні наслідки.

Разом з тим, у молодіжній політиці держава не повинна брати на себе обов'язки вирішувати виключно всі молодіжні проблеми своїми зусиллями й можливостями. Вона, як влада, своїми органами в центрі і на місцях повинна:

- гарантувати і забезпечити необхідні умови відносно форми вання і становлення особистості кожної молодої людини, її активної участі в певних процесах суспільного буття;

- вирішувати молодіжні проблеми не за рахунок інших суспільних верств населення, а, навпаки, спрямовувати зусилля на те, щоб молоді люди ставали активним суб'єктом суспільно-корисної діяльності. Зробити це можна лише шляхом розвитку ініціативи самої молоді та її організації;

- об'єднати зусилля всіх політичних, суспільних сил, організацій, які діють в рамках Конституції України, її діючого законодавства.

Сильна державна молодіжна політика, на думку дисертанта, - це та, яка припускає зростання внеску підрастаючого покоління в суспільне й духовне життя, в економіку, комплексне рішення виникаючих проблем, створення рівних стартових можливостей для вихідців із різних сімей та регіонів.

Результатом молодіжної політики, вважає автор, повинно бути досягнення певних якісних зрушень в характерних рисах молодого покоління, перетворення його в дійсно активного і відповідального суб'єкта суспільної політики.

Одним із пріоритетних напрямків реалізації молодіжної політики повинна стати гуманізація суб'єктивно-об'єктивних відношень між державними органами влади та управління і всією системою молодіжних об'єднань та організацій з перспективою закріплення їх як повновладних суб'єктів такого управління.

Для поетапного проведення молодіжної політики, вважає дисертант, необхідно: прийняти суспільні гарантії в забезпеченні роботою і захистом прав молоді; створити суспільно-економічні та політичні гарантії для інтеграції молоді в суспільстві, урахуванні змін в демографічній ситуації; виробити систему дотацій молодим сім'ям, студентам, малозабезпеченим; об'єднати зусилля різних суспільних інститутів щодо виховання молоді, розвитку самодіяльної активності, підтримки різних молодіжних ініціатив; забезпечити

умови для отримання необхідного рівня освіти у відповідності із здібностями і вільним вибором особистості; формувати і розвивати економічні, суспільні, творчі і культурні інтереси особистості; вирішувати житлову проблему з урахуванням перспективи розвитку молоді сім'ї; налагодити диференційний підхід у вирішенні молодіжних проблем з урахуванням історичних, етнічних, національних і регіональних особливостей.

Але створенням і розробкою концепції державної молодіжної політики, вважає дисертант, проблеми молоді не вичерпуються.

Молодіжна політика – це практична діяльність, яка гарантує підростаючому поколінню певне становище в суспільстві і шляхи його розвитку.

Потрібний своєрідний "суспільний договір" про виховання молоді, про недопустимість залучення дітей, підлітків, юнаків та дівчат до участі в міжнаціональних та суспільних конфліктах. Її особливого значення тут набуває освіта, отримання знань, в результаті яких буде формуватись політична свідомість, проходитиме процес політичного становлення молодих людей, перетворення підростаючого покоління із об'єкта політичної дії в суб'єкт суспільно-політичної розбудови України.

У ВИСНОВКАХ дисертації зроблені підсумки проведеного дослідження, намічені можливі перспективи вивчення даної проблеми.

Основні положення дисертації опубліковані в таких роботах автора:

1. Всестороннее и гармоническое развитие личности как условие гуманизации жизни общества. – Херсон, 1989. – 25 С. Рукоп. деп. в ИНИОН АН СССР, № 33543 от 26.06.89 г.

2. Роль коллектива в формировании личности и гуманизации межличностных отношений. – Херсон, 1989. – 22 С. Рукоп. деп. в ИНИОН АН СССР, № 33547 от 26.06.89 г.

3. Актуальные проблемы изучения неформального молодежного движения. // Тезисы докл. и выступл. на юбил. научн. конф. "Перестройка и общественные науки". – Одесса, 1990. – С. 184-185. /В соавт./.

4. Ответственность как важнейший элемент организаторских способностей студентов // Тезисы докл. межвуз. научн.-практ. конф. "Будущий инженер – организатор на производстве". – Киев, 1990. – С. 56-57. /В соавт./.

5. Гуманитаризация образования как условие преодоления дегуманизации жизни подрастающего поколения и фактор развития недоремального молодежного движения // Матер. регион. межобл. научн.-метод. конф. "Актуальные проблемы гуманитарной подготовки студентов". - Одесса, 1991. - С. 31-32. /В соавт./.

6. Соединение политики и нравственности - настоятельная потребность гуманитаризации внешнеполитической деятельности // Тезисы докл. юбил. научн. конф. "Вклад Херсонского индустриального института в подготовку кадров и развитие техники и технологии отраслей народного хозяйства". - Херсон, 1991. - С. 273. /В соавт./.

7. К вопросу о высокой духовности украинцев // Тезисы республ. научн.-метод. конф. "Методологические и методические основы обновления философского образования в высшей школе". - Киев, 1991. - С. 25-27. /В соавт./

8. Потребительство как недостаток творческого начала и причина дегуманизации жизни молодого поколения. - Херсон, 1991. - 16 С. Рук. деп. в ИНИОН АН СССР, № 44344 от 15.04.91 г. /В соавт./.

9. Индивидуализация обучения студентов как фактор гуманитаризации подрастающего поколения // Тезисы докл. и выступл. на научн.-метод. конф. "Индивидуализация обучения студентов социально-политическим наукам в условиях демократизации высшей школы". - Херсон, 1991. - С. 92-93 /В соавт./.

10. Гуманизм как принцип развития мировоззрения // Тезисы докл. и выступл. на межрегион. научн. конф. "Мировоззрение в развитии". - Днепропетровск, 1991. - С. 159-161 /В соавт./.

11. Гуманизация жизни подрастающего поколения как социально-политическая проблема // Тезисы юбил. научн. конф. "Вклад Херсонского индустриального института в подготовку кадров и развитие техники и технологии отраслей народного хозяйства". - Херсон, 1991. - С. 272.

12. Эстетическое отношение как фактор гуманитаризации жизни человека // Формирование эстетического отношения к искусству: В 6-ти Т. /Редкол: И.А.Зязюн /председатель/ и др. - М., АПН СССР, 1991. Т. 1. Теоретико-методологические вопросы формирования эстетического отношения к искусству. /Отв. ред. и сост. В.Г.Бутенко. - М., АПН СССР, 1991. - С. 174-176.

13. Чи має переваги пропорційна виборча система над іншими // Тези допов. республ.наук.-практ.конф.- Київ,1992.-С. 86-88. /У співавт./.

14. Проблеми української державності у творчості Дмитра Донцова // Тези допов.республ.наук.-практ.конф. "Соціокультурні аспекти становлення державності в Україні".-Запоріжжя,1993.- С. 12-13 /У співавт./.

15. Гуманізм національної ідеї в політичній думці українських мислителів ХІХ-поч.ХХ ст.//Матер.всеукр.наук.-метод.конф. "Політична думка в Україні: минуле і сучасність".-Київ,1993.- С. 190-198.

16. До розуміння проблеми громадянського суспільства у викладанні курсу політології //Тези допов.всеукр. наук.-теор. конф. "Методологія і зміст гуманітарної освіти: сучасний стан і перспективи розвитку".-Херсон,1993.-С.87-88 /У співавт./.

17. Экологическое воспитание подрастающего поколения как условие гармонизации отношений между обществом и природой.- Херсон,1991.-14 С. Рук.деп. в ИНИОН АН СССР, № 44343 от 15.04.91г. /В соавт./.

18. Націонал-комунізм Миколи Хвильового В контексті гуманітарної освіти // Тези допов. всеукр. наук.-теор.конф. "Методологія і зміст гуманітарної освіти: сучасний стан і перспективи розвитку".- Херсон,1993.- С.103-105 /У співавт./.

Підписано до друку 15.07.93 р. Формат 60x84 1/16.  
Об'єм 1,15 д.л. Замовлення № 329. Тираж 100 прим.

-----  
ХІІ, 235008, Бериславське шосе, 24.

Ротопринт

466300

AB 27.914

**AB 27.914**

*[Faint handwritten signature]*

Illegible text, possibly a stamp or header, located at the bottom of the page.